

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ЗВІЛЬНЕННЯ, РОЗСТРОЧЕННЯ ТА ВІДСТРОЧЕННЯ СПЛАТИ СУДОВИХ ВИТРАТ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

THEORY AND PRACTICE OF COURT COSTS EXEMPTION, INSTALLMENT AND DEFERMENT IN THE ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS OF UKRAINE

Кобилецький М.М., д.ю.н., професор,
завідувач кафедри адміністративного та фінансового права
Львівський національний університет імені Івана Франка

Джох Р.В., к.ю.н.,
доцент кафедри адміністративного та фінансового права
Львівський національний університет імені Івана Франка

Стаття присвячена дослідженню інституту звільнення, відстрочення та розстрочення сплати судових витрат в адміністративному процесі України. Виявлено ряд проблем щодо правового регулювання та реалізації зазначеного вище правового інституту. Визначено, що нормативно-правове регулювання інституту звільнення, відстрочення та розстрочення сплати судових витрат в адміністративному судочинстві України є доволі абстрактним, не містить чітких критеріїв звільнення від сплати судового збору, не містить визначення основних термінів, не містить чітко визначених умов застосування звільнення, відстрочення чи розстрочення від сплати судових витрат. В ст. 133 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України), зазначено термін «судові витрати», хоча при системному аналізі ст. 133 КАС України з іншими нормами КАС України, норми зазначені в ст. 133 КАС України можуть застосовуватися лише до судового збору. Тому запропоновано внести зміни до ст. 133 КАС України та зазначити у вказаній статті термін «судовий збір», а не «судові витрати».

Також запропоновано закріпити в КАС України, що право на звільнення, розстрочення та відстрочення від сплати судового збору мають фізичні особи, фізичні особи-підприємці та юридичні особи приватного права у випадку наявності скрутного майнового становища. Щодо суб'єктів владних повноважень слід закріпити правило, що такий суб'єкт може бути звільнений від сплати судового збору лише у випадку, коли таке право передбачено законом, у всіх інших випадках звільнення, розстрочення та відстрочення сплати судового збору для суб'єкта владних повноважень в адміністративному судочинстві не можливе. Доведено, що запропоновані вище зміни до чинного законодавства щодо регулювання інституту звільнення, відстрочення та розстрочення сплати судових витрат будуть сприяти підвищенню ефективності здійснення адміністративного судочинства в цілому.

Ключові слова: адміністративне судочинство, адміністративний процес, судове провадження, судовий збір, судові витрати, суд, адміністративний суд.

The article is devoted to the study of the institution of court costs exemption, installment and deferment in the administrative proceedings of Ukraine. A number of problems regarding legal regulation and implementation of the above-mentioned legal institution were revealed. It was determined that the legal regulation of the institution of court costs exemption, installment and deferment in the administrative process of Ukraine is quite abstract, does not contain clear criteria for exemption from payment of court costs, does not contain definitions of the main terms, does not contain clearly defined conditions for the application of court costs exemption, installment and deferment. The term "court costs" is indicated in Art. 133 of the Code of Administrative Procedure of Ukraine (hereinafter – "CAP of Ukraine"), although the systematic analysis of Art. 133 of the CAP of Ukraine with other norms of the CAP of Ukraine reveals that the norms specified in Art. 133 of the CAP of Ukraine can be applied only to the court fee. Therefore, it is proposed to amend Art. 133 of the Code of Administrative Procedure of Ukraine and to replace the term "court costs" with the term "court fee" in the specified article.

It is also proposed to enshrine in the CAP of Ukraine that natural persons, natural persons-entrepreneurs and legal entities under private law have the right to court fee exemption, installment and deferment in the event of a difficult property situation. Regarding subjects of power, the rule should be established that such a subject can be exempted from paying the court fee only in the case when such a right is provided for by law, in all other cases the exemption, installments and deferment of the payment of the court fee for the subject of power it is not possible in administrative proceedings. It has been proven that the proposed above amendments to the current legislation regarding the regulation of the institution of court costs exemption, installment and deferment will lead to the improvement of the efficiency of administrative proceedings as a whole.

Key words: administrative proceedings, administrative process, court proceedings, court fee, court costs, court, administrative court.

Вступ. Судові витрати в процесі розгляду справи судом з однієї сторони є певним фільтром, який забезпечує надходження до суду безпідставних позовів та скарг, а з іншої – може бути бар'єром, який перешкоджає захисту прав та інтересів учасників суспільних відносин, які не мають можливості їх сплатити. Одним із законодавчо закріплених інститутів забезпечення можливості реалізації права на захист свої інтересів в суді є інститут звільнення, розстрочення та відстрочення сплати судових витрат. КАС України закріплює вказаний інститут в главі восьмій першого розділу. Правове регулювання та практика реалізації інституту звільнення, розстрочення та відстрочення сплати судових витрат в адміністративному судочинстві мають ряд проблем, які потребують вирішення.

Виклад основного матеріалу. КАС України не містить класичного визначення поняття судових витрат, проте вказаний правовий акт наводить перелік таких витрат. Так згідно із ч. 1 ст. 132 КАС України, судові витрати складаються із судового збору та витрат пов'язаних розглядом справи. Останні в свою чергу поділяються на витрати

щодо професійної правничої допомоги, витрати сторін та їх представників, що пов'язані з прибуттям до суду, витрати пов'язані із залученням свідків, експертів, спеціалістів, проведенням експертиз та витрати пов'язані з забезпеченням позову, забезпеченням доказів чи оглядом доказів за місцем їх знаходження [1].

Інститут розстрочення, відстрочення та звільнення від сплати судових витрат закріплений в ст. 133 КАС України та ст. ст. 5 та 8 Закону України «Про судовий збір» (норми Закону України «Про судовий збір» застосовується до усіх видів процесів). Повертаючись до видів судових витрат, з метою подальшого аналізу теорії та практики звільнення, відстрочення та розстрочення судових витрат необхідно з'ясувати на які саме види витрат поширюється дія відповідного правового інституту, який встановлений ст. 133 КАС України, ст. ст. 5 та 8 Закону України «Про судовий збір».

В ч. 1 ст. 133 КАС України, яка має назву: «Зменшення розміру судових витрат або звільнення від їх оплати, відстрочення та розстрочення судових витрат» зазначається,

що суд, враховуючи майновий стан сторони, може своєю ухвалою зменшити розмір належних до оплати судових витрат чи звільнити від їх оплати повністю або частково, чи відстрочити або розстрочити сплату судових витрат на визначений строк [1]. На перший погляд можна зробити логічний висновок, норма закріплена в ч. 1 ст. 133 КАС України стосується всіх судових витрат. Проте, якщо проаналізувати ч. 2 ст. 133 КАС України, а також статті, в яких закріплено детальніше правове регулювання окремих видів судових витрат можна зрозуміти, що інститут звільнення, розстрочення та відстрочення від сплати судових витрат поширюється не на усіх суб'єктів звернення до суду та стосується не усіх видів витрат.

Найперше, що потрібно сплати із судових витрат це судовий збір. Щодо судового збору, враховуючи положення ст. 133 КАС України та ст. ст. 5 і 8 Закону України «Про судовий збір», доходимо висновку, що суб'єкт звернення до адміністративного суду може бути звільнений від сплати судового збору, сплата судового збору може бути розстрочена чи відстрочена. Слід зазначити, що при зверненні до адміністративного суду існують два види звільнення від судового збору, а саме: обов'язкове (у чітко визначених ст. 5 Закону України «Про судовий збір» випадках та при наявності чітко визначених умов) та звільнення від сплати судового збору за ухвалою суду (таке звільнення від сплати судового збору можливе за умов визначених в ст. 133 КАС України та ст. 8 Закону України «Про судовий збір»). Чинне законодавство України не передбачає обов'язкового розстрочення чи відстрочення від сплати судового збору, тому вони можуть бути лише за ухвалою суду.

Звільнення від сплати судового повністю чи частково, а також розстрочення чи відстрочення сплати судових витрат за ухвалою суду, згідно із ст. 133 КАС України та ст. 8 Закону України «Про судовий збір» здійснюється при врахуванні майнового стану сторони. При чому в ст. 8 Закону України «Про судовий збір» дещо конкретизується перелік підстав для розстрочення та відстрочення від сплати судового збору.

Розглянемо деякі проблеми законодавчого регулювання звільнення, розстрочення та відстрочення сплати судового збору (ці проблеми є актуальними для будь-якого виду судових витрат).

Вважаємо слушною позицію С. В. Березовської, що проблемою яка спричиняє неефективність механізму доступності судового захисту через відсутність конкретизації положень в КАС України, а також те, що закріплене у законодавстві право суду, а не обов'язок прийняти рішення про зменшення розміру судових витрат чи звільнення від їх сплати [2, с. 56].

Цілком справедливою є позиція С. А. Колісника, який зазначає, що відсутність нормативно-правового визначення понять звільнення, розстрочення, відстрочення сплати судових витрат, чіткого порядку і строків їх реалізації є перепонами на шляху їх застосування на практиці. Тому необхідним є визначення термінів звільнення, розстрочення, відстрочення сплати судових витрат у статті 4 та закріпити строки їх реалізації у статті 133 КАС України [3, с. 135].

Також не конкретизована підстава звільнення від сплати судового збору, розстрочення чи відстрочення судового збору. Це створює передумови для ухилення судами від використання такої можливості. На цьому акцентує увагу також С. В. Березовська: «порядку визначення та підтвердження майнового стану особи, який дасть змогу звільнити, розстрочити, відстрочити сплату нею судового збору, в законодавстві не передбачено, тобто суддя на власний розсуд вирішує, чи є підстави у зв'язку з матеріальним становищем особи для звільнення, розстрочення, відстрочення сплати збору» [2, с. 57].

Слід погодитись із К. С. Пащенко, що у чинному законодавстві відсутні критерії визначення такого майнового

стану та критерії вибору суддею одного із можливих рішень, передбачених ст. 133 КАС України [4]. На наш погляд, ці законодавчі прогалини повинні бути заповнені. Особливої актуальності це питання набуває у зв'язку із зниженням рівня забезпеченості громадян України через економічну кризу обумовлену всесвітньою епідемією коронавірусної хвороби та повномасштабної війни росії проти України.

Розглянемо судову практику щодо визначення майнового стану позивача як підстави для звільнення, розстрочення чи відстрочення сплати судового збору. Так, в постанові Касаційного адміністративного суду в складі Верховного Суду від 31 липня 2019 року у справі № 821/1896/15-а, суд зазначив, що визначення майнового стану сторони є оціночним та залежить від доказів, якими обґрунтовується рівень її майнового стану. Доказами рівня майнового стану можуть бути документи, які підтверджують скрутний майновий стан особи, що, відповідно, унеможливило сплату нею судових витрат. Якщо залежно від рівня майнового стану сторона позбавлена можливості сплатити судовий збір, то такі обставини є підставою для відстрочення та розстрочення сплати судового збору, зменшення його розміру або звільнення сторони від сплати [5]. Схожі на зазначене вище формулювання можна знайти в багатьох ухвалях Верховного Суду, зокрема, в ухвалі від 18 січня 2021 року у справі № 640/18290/19 [6], в ухвалі від 8 квітня 2021 року у справі 804/14157/15 [7] та ін. Також хочемо зазначити, що при аналізі значної кількості ухвал адміністративних судів різних інстанцій щодо питання визначення змісту поняття «майновий стан» ми дійшли висновку, що суди не намагаються розкрити зміст цього поняття. При визначенні змісту майновий стан суди зазвичай обмежуються констатуванням, що це оціночне поняття і, що відповідний стан повинен підтверджуватися відповідними доказами. Даючи оцінку майновому стану позивача з метою звільнення, відстрочення чи розстрочення сплати судового збору суди в основному оцінюють майновий стан позивача виходячи із розміру його доходу. Вважаємо, що суди зводячи майновий стан позивача лише до його доходу надто вузько розуміють це поняття. На нашу думку, при визначенні майнового стану позивача при звільненні, відстроченні чи розстрочення судового збору потрібно з'ясувати наступні аспекти: 1) сукупний дохід позивача; 2) наявність зобов'язань (щодо зобов'язань ми вважаємо за необхідне враховувати, тільки ті, що є обов'язковими в силу закону, наприклад сплата аліментів на дітей, утримання непрацездатних батьків, деліктні зобов'язання тощо. Щодо будь-яких боргових зобов'язань вважаємо їх непотрібно враховувати при розгляді аналізованого нами явища, оскільки по-перше особа сама поставила себе в таке становище, по-друге позивачі подаючи договори позики чи розписки можуть подавати неправдиву інформацію); 3) наявність майна.

Щодо інших видів судових витрат передбачених ч. 3 ст. 133 КАС України, слід враховувати той факт, всі такі витрати стягуються, окрім витрат визначених ч. 1 ст. 136 КАС України, після прийняття кінцевого рішення у справі у відповідній інстанції. Всі інші судові витрати, окрім судового збору та витрат визначених в ч. 1 ст. 136 КАС України, враховуючи інститут розподілу судових витрат підлягають сплаті на підставі рішення, додаткового рішення чи постанови суду, після набрання ними законної сили. Тому вважаємо, що звільнення від сплати судових витрат, розстрочення чи відстрочення інших судових витрат передбачених в ч. 3 ст. 132 КАС України за правилами визначеними в ст. 133 КАС України не передбачено. На користь зазначеної в попередньому реченні позиції свідчить те, що в ст. 133 КАС України зазначено, що звільнення, розстрочення та відстрочення від сплати судових витрат здійснюється на підставі ухвали суду, обов'язок сплати витрати пов'язаних з розглядом

справи підлягають виплаті лише після їх доведення, розподілу та набранням рішенням, додатковим рішенням чи постановою законної сили. Також на користь застосування ч. 1 ст. 133 КАС України лише до судового збору свідчить ч. 2 ст. 133 КАС України, в якій зазначено, що якщо у строк, встановлений судом, судові витрати не будуть оплачені, позовна заява залишається без розгляду або витрати розподіляються між сторонами відповідно до судового рішення у справі, якщо сплату судових витрат розстрочено або відстрочено до ухвалення судового рішення у справі [1].

Ще одним аргументом на користь вказаного вище є положення ст. 136 КАС України. В попередніх абзацах ми в окрему групу виділили витрати визначені в ч. 1 ст. 136 КАС України, оскільки такі витрати можуть оплачуватися авансовим платежем під час розгляду судової справи. В ч. 1 ст. 136 КАС України зазначається, що суд може зобов'язати учасника справи, який заявив клопотання про виклик свідка, призначення експертизи, залучення спеціаліста, перекладача, забезпечення, витребування або огляд доказів за їх місцезнаходженням, попередньо (авансом) оплатити витрати, пов'язані з відповідною процесуальною дією[1]. Наслідки несплати такого авансового платежу закріплені в ч. 2 КАС України і полягають в тому, що у разі несплати відповідних авансових сум суд вправі наприклад відхилити клопотання про призначення експертизи, скасувати ухвалу про призначення експертизи та ухвалити рішення на підставі інших поданих рішень. Тобто наслідки несплати у визначені строки судових витрат в розумінні ст. 133 КАС України та авансових судових витрат різні.

У випадку необхідності відстрочити чи розстрочити сплату судових витрат, які визначені у рішенні суду, додатковому рішенні чи постанові можна застосувати інший інститут адміністративно-процесуального права, який передбачений в ст. 378 КАС України, а саме відстрочення і розстрочення виконання, зміна чи встановлення способу і порядку виконання судового рішення.

Наступним питанням, яке необхідно розглянути це суб'єктний склад осіб, які можуть бути звільнені від сплати судових витрат, судові витрати яких можуть бути відстрочені та розстрочені. Усіх суб'єктів, які беруть участь в адміністративному судочинстві умовно можна поділити на дві категорії, а саме: приватні особи та суб'єкти владних повноважень. Вважаємо, що суб'єкти владних повноважень можуть бути звільнені від сплати судових витрат лише у випадку, коли така можливість прямо передбачена законом тобто на підставі ст. 5 Закону України «Про судовий збір», наприклад таким є Фонд гарантування вкладів фізичних осіб у певних видах спорів. Розстрочення та відстрочення сплати судових витрат суб'єктами владних повноважень чинним законодавством не передбачено. Щодо приватних суб'єктів їх можна поділити на три групи, а саме: фізичних осіб, фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб. Вказані суб'єкти можуть бути звільнені від сплати судових витрат, сплата їх судових витрат може бути відстрочена та розстрочена.

Розглянемо судову практику щодо особливостей відстрочення, розстрочення та звільнення від сплати судового збору за подання позовів, заяв, скарг окремими суб'єктами звернення.

Про можливість звільнення від сплати судового збору, розстрочення та відстрочення сплати судового збору фізичними особами-підприємцями зазначено зокрема в постанові Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 29 січня 2021 року у справі № 400/4414/19. У вказаній постанові аналізуючи положення ст. ст. 132 та 133 КАС України та ст. ст. 5 і 8 Закону України «Про судовий збір», Верховний Суд зазначив, якщо залежно від рівня майнового стану фізична особа чи фізична особа-підприємець позбавлені можливості сплатити судовий збір, то такі обставини є підставою

на відстрочення та розстрочення сплати судового збору, зменшення його розміру або звільнення сторони від сплати. Також Верховний Суд зазначив, що ст. 133 КАС України та стаття 8 Закону «Про судовий збір» не визнають доказів, якими необхідно підтверджувати майновий стан фізичної особи-підприємця як підставу для звільнення від сплати судового збору[8]. Обґрунтування чому фізична особа-підприємець може бути звільнена від сплати судового збору висловив Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду в постанові від 3 грудня 2020 року у справі 903/323/20. Слід визначити, що конкретна сфера застосування вказаного вище правового висновку обмежена господарським судочинством, проте у вказаному висновку розглядається питання відмежування фізичної особи та фізичної особи-підприємця, порівняння цих статусів, яке можливо лише на підставі норм цивільного та господарського права, тому іншого обґрунтування в рамках адміністративного судочинства не може бути. Перш ніж навести позицію Верховного Суду слід зазначити, що суд апеляційної інстанції відхилив клопотання особи про звільнення від сплати судового збору, з тих підстав, що особа подала апеляційну скаргу як фізична особа-підприємець, а не як фізична особа. Верховний Суд не погодився із позицією суду апеляційної інстанції та зробивши ключовий висновок, що громадяни, які мають статус фізичних осіб-підприємців та підпадають під ознаки відповідних пунктів ст. 5 Закону України «про судовий збір», мають право користуватися пільгами, визначеними цією статтею. В своїх доводах Верховний Суд виходив з того, що: 1) кожна фізична особа з повною цивільною дієздатністю має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом (ст. 42 Конституції України та ст. 50 ЦК України); 2) фізична особа, що бажає реалізувати право на підприємницьку діяльність, після проходження реєстраційних процедур не втрачає і не змінює свого статусу фізичної особи, якого вона набула з моменту народження, а лише набуває до нього нової ознаки – підприємця; 3) правовий статус «фізична особа – підприємець» сам по собі не впливає на будь-які правомочності фізичної особи, зумовлені її цивільною право- і дієздатністю, та не обмежує їх [9]. Вважаємо, наведене вище обґрунтування звільнення фізичної особи-підприємця від сплати судового збору, його розстрочення та відстрочення є логічним, справедливим та повністю відповідає меті існування такого правового інституту.

Відстрочення, розстрочення та звільнення від сплати судового збору за подання позовів, заяв, скарг юридичними особами. Постановою Великої Палати Верховного Суду від 14 січня 2021 року у справі № 0940/2276/18 було висловлено правову позицію щодо особливостей застосування інституту звільнення, відстрочення та розстрочення сплати судового збору юридичними особами. Висловлюючи правову позицію щодо можливості звільнення юридичної особи від сплати судового збору Верховний Суд відступив від ряду правових позицій висловлених наприклад в ухвалах Великої Палати Верховного Суду від 20 січня 2020 року у справі № 160/8324/19; постановою Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 04 серпня 2020 року у справі № 826/13247/18, від 31 липня 2020 року у справі № 826/11947/18, від 12 грудня 2019 року у справі № 591/1521/17, від 07 серпня 2018 року у справі № 389/2858/16-а та ін. У вказаних вище судових рішеннях містилися висновки Суду щодо можливості звільнення юридичної особи від сплати судового збору за майновим критерієм.

Натомість в постанові Великої Палати Верховного Суду від 14 січня 2021 року у справі № 0940/2276/18 було зазначено, що умови звільнення від сплати судового збору, визначені в ст. 8 Закону України «Про судовий збір» диференційовані за суб'єктом та предметним застосуванням. Згідно вказаної вище постанови умови звільнення від

сплати судового збору, які визначені у пунктах 1 та 2 частини першої статті 8 Закону України «Про судовий збір», можуть застосовуватися лише до фізичних осіб, котрі перебувають у такому фінансовому стані, що розмір судового збору перевищує 5 відсотків розміру їх річного доходу, та до фізичних осіб, що мають певний соціальний статус, підтверджений державою.

Щодо третьої умови, визначеної у пункті 3 частини першої статті 8 Закону України «Про судовий збір», на думку Верховного Суду законодавець, застосувавши слово «або», не визначив можливість її застосування за суб'єктом застосування, в той же час визначив коло предметів спору, коли така умова може застосовуватися, – лише у разі, коли предметом позову є захист соціальних, трудових, сімейних, житлових прав, відшкодування шкоди здоров'ю, тобто особистих майнових та особистих немайнових прав фізичних осіб.

В подальшому Верховний Суд робить ще декілька ключових висновків, а саме, що перелік умов звільнення від сплати судового збору визначений в ст. 8 Закону України «Про судовий збір» є вичерпним. Підсумовуючи Верховний Суд зробив узагальнюючий висновок, що виходячи із системного аналізу змісту норм ст. 8 убачається, що положення п. 1 та 2 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про судовий збір» не поширюються на юридичних осіб, незалежно від наявності майнового критерію (майнового стану учасника справи – юридичної особи), а положення п. 3 ч. п. ст. 8 Закону України «Про судовий збір», можуть бути застосовані до юридичної особи за наявності майнового критерію, але тільки у справах, визначених цим пунктом, тобто предметом позову у яких є захист соціальних, трудових, сімейних, житлових прав, відшкодування шкоди здоров'ю.

Із зазначеним вище висновком, щодо можливості звільнення юридичної особи від сплати судового збору ми погоджуємося повністю, оскільки він логічно випливає із аналізу зазначених вище норм та при такому розумінні вказаних норм справджуються усі загальні принципи та засади права.

В подальшому Суд робить висновок, що водночас у нормах ч. 2 ст. 132 КАС відсилання до норм Закону України «Про судовий збір», зокрема до підстав для звільнення від сплати судового збору, визначених ст. 8 Закону України «Про судовий збір», передбачене лише щодо питання звільнення від сплати судового збору. Це на думку Суду означає, що юридична особа не позбавлена права звернутися із клопотанням про відстрочення або розстрочення сплати судового збору, і суд за результатами розгляду цього клопотання не обмежений у праві на власний розсуд відстрочити або розстрочити таку сплату. Крім того, із наведеного убачається, що прийняти рішення про відстрочення або розстрочення сплати судового збору суд може і з власної ініціативи у тому разі, коли юридична особа звертається із клопотанням про звільнення від сплати судового збору [10].

З другою частиною правового висновку Верховного Суду ми не погоджуємося категорично, вважаємо він суперечить першій частині цього ж висновку. Вважаємо, такий висновок призводить до декількох значних ризиків, а саме: 1) можливість розстрочити та відстрочити сплату судового збору для юридичних осіб на будь якій підставі і не завжди, такий, що об'єктивно зумовлює можливість вчасно сплатити судовий збір; 2) можливість розстрочити чи відстрочити судовий збір для суб'єкта владних повноважень (що, на нашу думку, в адміністративному судочинстві категорично не припустимо. Ми вважаємо, що інститут звільнення від сплати судового збору, розстрочення та відстрочення судового збору не може стосуватися суб'єктів владних повноважень в принципі. Суб'єкти владних повноважень надзвичайно часто зловживають своїми повноваженнями та безпідставно затягують розгляд справи. Тому вважаємо, щоб не виникло множинного

тлумачення норм права, необхідно на законодавчому рівні закріпити, що суб'єкти владних повноважень не можуть бути звільнені від сплати судового збору, судовий збір за позовами, заявами чи скаргами не може бути розстрочений чи відстрочений).

Відстрочення, розстрочення та звільнення від сплати судового збору за подання позовів, заяв, скарг суб'єктами владних повноважень. Окрім думок наведених вище щодо можливості звільнення, розстрочення та відстрочення судового збору за клопотанням суб'єкта владних повноважень, в реєстрі судових рішень можна знайти ухвали, які безпосередньо стосуються цього питання. Так в ухвалі Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 19 серпня 2021 року у справі № 640/22230/20 Головному управлінні ДПС у м. Києві було відмовлено в задоволенні клопотання про відстрочення в сплаті судового збору. Мотивуючи відмову в задоволенні клопотання Верховний Суд зазначив, що за приписами частини першої статті 133 КАС України суд, враховуючи майновий стан сторони, може своєю ухвалою зменшити розмір належних до оплати судових витрат чи звільнити від їх оплати повністю або частково, чи відстрочити або розстрочити сплату судових витрат на визначений строк. Суд зазначив, що заявник не є суб'єктом, на якого розповсюджується дія законодавства щодо зменшення розміру судового збору, звільнення від його сплати, відстрочення або розстрочення його сплати [11].

На сьогоднішній день суди в питанні можливості звільнення, відстрочення чи розстрочення сплати судового збору є доволі однаковими та послідовними. Так позиція про неможливість звільнення, розстрочення та відстрочення сплати судового збору суб'єктами владних повноважень зазначена наприклад: 1) в ухвалі Другого апеляційного адміністративного суду від 17 серпня 2021 року у справі № 520/5125/21 [12]; 2) в ухвалі Другого апеляційного адміністративного суду від 18 березня 2021 року у справі № 480/6430/20 [13]; 3) в ухвалі Шостого апеляційного адміністративного суду від 13 вересня 2021 року у справі 640/9471/21 [14].

Весь попередній матеріал характеризував загальний порядок звільнення від сплати судових витрат, їх відстрочення та розстрочення. Проте є один виняток, а саме сплата судових витрат під час відновлення втраченого судового провадження. В ст. 391 КАС України зазначається, що у справі про відновлення втраченого судового провадження заявник звільняється від оплати судових витрат. В ст. 385 КАС України зазначається, що заявником може бути учасник справи, тобто в тому числі і суб'єкт владних повноважень. Вважаємо, що дана норма щодо звільнення від сплати судових витрат неконкретизована, оскільки до кінця не зрозуміло, йдеться в даному випадку лише про судовий збір чи також і про інші витрати, наприклад пов'язані із допитом свідків (які можуть бути повторно допитані).

Висновки. Нормативно-правове регулювання звільнення, розстрочення та відстрочення сплати судових витрат в адміністративному процесі має декілька недоліків. Першою проблемою є те, що в ст. 133 КАС України вживається термін «судові витрати», хоча після здійснення системного тлумачення та аналізу інших норм КАС України, що регламентують сплату усіх судових витрат та їх розподіл після закінчення розгляду справи, ми дійшли висновку, що зазначена стаття КАС України стосується лише одного виду судових витрат – судового збору. З огляду на вказане вище, з метою недопущення термінологічної плутанини та забезпечення однозначності трактування норм права, що регулюють звільнення, розстрочення та сплати судових витрат в адміністративному судочинстві пропонуємо внести зміни до ст. 133 КАС України та замінити термін «судові витрати» на термін «судовий збір». Наступними проблемами, нормативно-правового регулювання звільнення, розстрочення

та відстрочення сплати судового збору, які призводять до певних практичних труднощів є відсутність визначення понять розстрочення та відстрочення сплати судового збору в КАС України, відсутність чітких критеріїв визначення майнового стану суб'єкта звернення, відсутність переліку суб'єктів на яких поширюється аналізований інститут. Деякі із вказаних проблем є більш теоретичними і в меншій мірі впливають на правозастосовну практику, наприклад відсутність визначення понять розстрочення та відстрочення сплати судового збору в КАС України, а інші призводять проблем в правозастосовній практиці та повинні буди однозначно вирішені шляхом внесення змін у відповідний процесуальний закон.

Судова практика в певній мірі вирішує деякі із означених вище проблем нормативно-правового регулювання звільнення, розстрочення та відстрочення сплати судового збору. Так правозастосовна практика адміністративних судів чітко та доволі однозначно визначає, що фізичні особи-підприємці мають однакові права та застосовуються одні і ті ж підстави звільнення, розстрочення та відстрочення сплати судового збору, що і до фізичних осіб.

Враховуючи наведене вище, з метою забезпечення однозначного трактування норм права, які регулюють звільнення, відстрочення та розстрочення сплати судового збору, та досягнення однорідності судової практики в цій сфері, вважаємо за необхідне запропонувати певні зміни до Закону України «Про судовий збір» та КАС України. Необхідно у вказаних нормативно-правових актах чітко зазначити, що право на звільнення, розстрочення та відстрочення від сплати судового збору мають фізичні особи, фізичні особи-підприємці та юридичні особи приватного права у випадку наявності скрутного майнового становища. Також у вказаних нормативно-правових актах повинно бути зазначено, що суб'єкт владних повноважень може бути звільнений від сплати судового збору лише у випадку, коли таке право передбачено законом (в ст. 5 Закону України «Про судовий збір»), у всіх інших випадках звільнення, розстрочення та відстрочення сплати судового збору для суб'єкта владних повноважень в адміністративному судочинстві не можливе.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс адміністративного судочинства України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
2. Березовська С.В. Недоліки судового збору за поданням адміністративного позову або скарги та шляхи їх усунення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2016. № 22. С. 54–58.
3. Колісник С. А. Витрати, пов'язані із розглядом справ адміністративними судами в Україні. Дис.. канд.. наук. – 12.00.07. Запоріжжя. 2021 р. 206 с.
4. Пащенко К. С. Інститут судових витрат в адміністративному судочинстві. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2015. № 5. С. 52–59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2015_5_12.
5. Постанова Касаційного адміністративного суду в складі Верховного Суду від 31 липня 2019 року у справі № 821/1896/15-а <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83378805?fbclid=IwAR1Q7i2btt5oHzn14ARlroS-74eo-HgkNR9lsFYu2sf2-GKRadPPdZ6Sw6M>
6. Ухвала Касаційного адміністративного суду в складі Верховного Суду від 18 січня 2021 року у справі № 640/18290/19 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94200641>
7. Ухвала Касаційного адміністративного суду в складі Верховного Суду від 8 квітня 2021 року у справі 804/14157/15 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96112449>
8. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 29 січня 2021 року у справі № 400/4414/19 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94511682>
9. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду в постанові від 3 грудня 2020 року у справі 903/323/20 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93263240>
10. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 14 січня 2021 року у справі № 0940/2276/18 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94525431>
11. Ухвала Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 19 серпня 2021 року у справі № 640/22230/20 <https://verdictum.ligazakon.net/document/99123265>
12. Ухвала Другого апеляційного адміністративного суду від 17 серпня 2021 року у справі № 520/5125/21 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99032176>
13. Ухвала Другого апеляційного адміністративного суду від 18 березня 2021 року у справі № 480/6430/20 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95610483>
14. Ухвала Шостого апеляційного адміністративного суду від 13 вересня 2021 року у справі 640/9471/21 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99586110>